

Mazlumların Çirkin Kralı:

YILMAZ GÜNEY

KEMAL YILDIZHAN

Anlatacağım, Kürt anne ve babadan Çukurova’da dünyaya gelen güzel bir “Çirkin Kral”a dair olacak. Bakmayın siz ona çirkin denildiğine, nedir ki “çirkin” denilen şey: bedenin dal yüzün kavruk, burnun büyük olması mı, ya da salon tipi sarılık yerine toprak gibi esmer, çoğunluk gibi mazlum, çoğu zaman kazanan olamamak mı? Yoksa bütün bir ömrü, beyaz perdenin parıltılı ışığında şöhretle, varlıkla geçirmek varken, bunları elinin tersi ile bir kenara itip düşündükleri, inandıkları uğruna hepsinden vazgeçebilmek, hatta yıllarca hapislerde yatmayı göze almak, sürgünlerde yaşamak mıdır? Varsın insan böyle bir “Çirkin Kral” olsun. Böylesi baş-göz üstüne deyip anlatalım kendi Yılmaz’ımızı:

Kısaca yaşamı:

Yılmaz Güney, 1937 yılında (rivayet odur ki, okula yazılacağı tarihte kimlik çıkarıldığı için gerçek doğumu 1931’dir) Adana’nın Yenice Köyü’nde dünyaya gelir. Anası Muş’tan Cibran Aşiretinden, babası Siverek köylerindedir. Babası kan davası sonucu Adana’ya göçmüş bir Zaza Kürdüdür. Seferberlik sonrası her ikisi de Adana’ya yerleşir, burada tanışır ve evlenirler. Bu evlilikten Yılmaz’ın kendisinden küçük bir kız kardeşi daha dünyaya gelir: Leyla... Evde Kırmancça ve Zazaca sık sık konuşulduğu halde Yılmaz ve kız kardeşi Kürtçeyi konuşamazlar ama anlarlar. Yılmaz, o günleri “**Siyasal ve bilimsel anlamda ulusal kimliğimin pek bilincinde değildim. Siyasal**

bilincim geliştikçe, kendi gerçeğimin farkına vardım. Asimile olmuş bir Kürt olduğumu anladım. Gittiđim okulda bize Türk olduğumuzu söylüyorlardı. Milli ve resmi ideolojiye göre eğitiliyorduk.”¹ şeklinde anlatır.

Yılmaz'ın asimile olmuş bir Kürt olmasından “Kürtlük” bilincine evrilmesine, oradan “**Benim düşündüğüm Kürdistan, Birleşik, Bağımsız, Demokratik Kürdistan'dır**”² düşüncesine doğru dönüşüp varmasına geçmeden önce 1982 yılında kendi kaleminden çıkma öz yaşam öyküsüne bakmakta yarar var:

Bir sanatçı olarak “Yılmaz GÜNEY” diye bilinirim. Asıl adım Yılmaz Pütün'dür. Adım, zorluklar karşısında eğilmez, umutsuzluğa kapılmaz, yılgınlığa düşmez ve başeğmez anlamına gelir. Soyadım Pütün ise bir dağ meyvesinin kırılmaz çekirdeğidir. 1937 yılında, Türkiye'de bir güney şehri olan Adana'nın Yenice köyünde doğdum. Kürt asıllı, topraksız bir köylü ailenin iki çocuğundan biriyim. Annem dindardı ve okuma ve yazma bilmezdi. Babam ise okumayı askerde öğrenmişti. Annem gibi o da hiç okula gitmemiști. Babam, 1976'da ben Kayseri Cezaevi'ndeyken öldü. Mezarını göremedim.

Dokuz yaşımdan buyana hayatımı çalışarak kazandım. İlk işim dana gütmekti. Liseyi Adana'da bitirdim. O yıllar DORUK adında bir sanat dergisi çıkardım. Sanata meraklıydım ve hikâyeler yazıyordum.

1955'te bir hikâyemden ötürü takibata uğradım. Hakkımda dava açıldı. 1957 yılında, İstanbul'a, İktisat Fakültesi'nde öğrenim görme hayalleriyle geldim. Fakat devam edemedim. 1955'ten beri süren takibat ve mahkeme sonuçlandı ve ben başlangıçta yedi buçuk yıl ağır hapis ve iki buçuk yıl sürgün cezasına çarptırıldım. Daha sonra temyiz üst mahkemesi kararı bozdu. Yeniden görülen mahkeme sonucu cezam bir buçuk yıl ağır hapis ve altı ay sürgün cezasına çevrildi. Öğrenimim yarım kalmıști. Önümdeki tek yol kendimi hayatın okulunda, hayatı kabul ettiği ve dayattığı öğretmenler aracılığıyla eğitmekti. Öyle yaptım. Kitaplar, sinema, iş, cezaevi, acımasızlık, hayatın katı kuralları, baskılar, kaşpelikler, yiğitlikler! Karşılaştığım zorlukları yenmek için direnmek ve kararlılık. Öğretmenlerimden biri ZORDUR.

1961 Mayıs'ında cezaevi ile tanıştım. 1962 Aralığında cezam bitti. Muhafazakârlıklarıyla ünlü Konya şehrine sürgün gönderildim. Konya

¹ M. Şeyhmus Güzel, *Yılmaz Güney Hazinesi*, Pêri Yayınları, sayfa 11.

² Mahmut Baksî, *Kürt Gözüyle Yılmaz Güney*, ZÊL Yayınları, sayfa 54.

sınırlarından çıkamazdım. Her akşam polise imza vermeliydim. En çok imzayı polis defterine attım: 180 defa! 1968’de askere gittim. 1970 Nisanında döndüm. Hayatımdan çalınan iki yıl...

1971 Mayıs’ında on binlerce aydın, sanatçı, yazar gibi ben de gözaltına alındım. Hakkımda hiçbir delil yoktu. Sadece kuşku. Bir hafta gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakıldım, ama resmi olmayan bir emirle, sözlü bir emirle ve tehditle yine Nevşehir’e üç aylığına sürgün edildim. Bu kez polise imzaya gitmiyordum. Polis beni dıştan kolluyordu.

1972’de, Mart’ın 16’sında devrimcilere yardım ettiğim gerekçesiyle tutuklandım. Mahkeme sonucu on yıl hapis ve sürgün cezasına çarptırıldım. Ecevit hükümetinin 1974 Genel Af’ıyla serbest bırakıldım. Bugün ise Ecevit cezaevindedir. (1980-82 dönemi) 1974 Eylül’ünde bir cinayet olayına adım karıştı ve on dokuz yıla mahkûm edildim.

Cezaevindeyken GÜNEY adlı bir sanat ve kültür dergisi çıkardım. On üç sayı sonra sıkıyönetimin yeniden gelmesi üzerine dergimiz kapatıldı ve hakkımda yazılarımdan ötürü on ayrı dava açıldı. Suçum “komünizm propagandası yapmak, milli duyguları zayıflatmak, halkı suç işlemeye teşvik etmek, suç sayılan filleri övmek ve devletin içte ve dışta itibarını sarsmak...” İstenen ceza toplamı, yaklaşık yüz yıl...

1981 Ekim’inde, izinli çıktığım Isparta Yarı açık Cezaevine dönmedim. Sonra da yurt dışına çıktım. 1981 Ekim’ine kadar, yaklaşık on iki yılımı çeşitli cezaevlerinde geçirdim. Bu on iki yıl içinde, ikisi yarıaçık olmak üzere on beş cezaevi tanıdım.

Ülkemden ayrıldıktan sonraki ilk aylarda üç davanın sonuçlandığını, sonuçta toplam yirmi yıl ağır hapis, yedi yıla yakı sürgün cezası aldığımı öğrendim. Öbür davalarım devam etmekte ancak henüz hangileri sonuçlandı, ne kadar ceza aldım, bilmiyorum...³

Yılmaz’ın kendi ağzından hayat hikâyesini yukarıdaki gibi dinledikten sonra, bu hayatın içinde Kürtlük bilincine nasıl ulaştığına, edindiği Kürt kimliğini sanatına, sinemasına siyasetine, kısaca hayatına nasıl yedirdiğine bakılabilir artık:

Adana’da yoksul bir Kürt olarak Yılmaz Pütün:

³ M. Şeyhmus Güzel, *Yılmaz Güney Hazinesi*, Pêrî Yayınları, sayfa 13-14, İnsan, Militan ve Sanatçı Yılmaz Güney, Yılmaz Güney, Güney Film Yayınları, Belge Dizisi sayfa 16-18.

Daha çocuk yaşta babasının yoksul sünnetlerinde Kürtçe şarkılar söylemesi, annesinin Kürtçe şarkılarla beraber konu komşuya Kürtçe masallar anlatması, dağarcığına hem Kürtçenin yerleşmesine, hem de ileride sanatını etkilemesine neden olacaktır. Annesinin anlattığı masalları kâğıda geçiremediğine hayıflanır ama lise yıllarında başladığı öykücülüğüne annesinden duyduklarını katık etmediğini kim iddia edebilir...

Yine babasının ikinci evliliğinden sonra hayat Yılmaz için daha zorlu olduğunda annesi ve kız kardeşi ile yaya olarak Yenice'den Adana'ya her yürüdüklerinde annesinin gözyaşlarına karışan Kürtçe ağıtların etkisini de...

Film şirketindeki işi gereği Adana'nın dışını, Güneydoğu Anadolu'yu, kendisinin belirttiği üzere “**Kürdistan'ı köy köy, şehir şehir**” dolaştığı genç yaşında babasının memleketi Siverek'i ziyaret ederken, akrabalarını tanınması, köklerini bulması, onların sıcaklığında babasının ve annesinin söylediği ağıtların, şarkıların, masalların izine rastlamasının, anılarını hissetmesinin payını da...

Ama belki de en büyük pay, arkasına öykülerini, kendine ait edebiyat dünyasını, sosyalist fikirlerini, mazlumun yanında yer almışlığından kaynaklı “Çirkin Kral” unvanını da alarak biraz da aklını sağlamaya çekmesine yarayan askere, Muş'a gittiğinde orada karşılaştığı ve gördükleri annesinden aşına olduğu Kürtlerindir...

Bunları yazmama sebep, Yılmaz Güney'i, çoğu kere kendi yaşadıklarından, yaptıklarından ve siyasal olarak söylediklerinden bağımsız, tamamen Türk sinemacı, sanatçı ve siyasetçisi olarak görme eğilimidir. Onun Kürt yanı, sinemasındaki Kürt öğeler ve duyarlılıkları, siyasal olarak Kürt halkı için talepleri her vurgulandığında, bir karşı eleştiri ve kara çalmaya paralel “küçük burjuva milliyetçiliği” suçlaması gırla gider. Yılmaz Güney'in “Türkiye sınırlarını terk edişine kadar Kürt yanı yoktur” denilir, Kürtlükle ilgili fikirlerini, bir kızgınlık olarak, Türkiye dışına çıktıktan sonra edinilmiş bir durum, bir refleks, sanatına gölge düşüren, göz ardı edilmesi gereken, “Çirkin Kral” kültürüne zarar veren politik bir söylem olarak algılanmak istenir.

Oysa yukarıda kendi hayatında vurgu yaptığı kesitlere, aşağıda filmlerine yapacağımız referansları eklediğimizde, Yılmaz Güney'in Kürtlüğünün siyasal söylemleriyle sınırlı tutulamayacak kadar derin, kendine has, onun Kürtlüğünden kaynaklı içselleştirilmiş bir bütün olduğu görülür. Kaldı ki, siyasal söylemleri de yabana atılacak cinsten değil. Hadi biz kaldığımız yerden, filmlerinden devam edelim:

Edebiyattan beyazperdeye:

Pamuk işçiliği, gazoz ve simit satıcılığından sonra liseli yıllarında bisikletinin arkasına koyduğu film bobinlerini bir sinemadan diğerine taşıyarak geçimini sağlamaya çalışırken yüreğinin bir başka yanı çoktan edebiyatla tanışmıştır bile. Öyküler yazar, çeşitli dergilerde öyküleri yayınlanır, edebiyat dergisi çıkarır. Bu yıllarda yazdığı *Üç Bilinmeyenli Eşitsizlik Sistemleri* adlı öyküsünden ötürü “komünizm propagandası” yapmaktan takibata uğrar, uzun hapislikler istenir hakkında. Yılmaz’ın cezaevi serüveninin de başlangıcı olur öykü. Okumak, üniversite eğitimi görmek ve coşkulu yüreğine alan yaratmak adına önce Ankara’ya hukuk öğrenimine, olmadı, İstanbul’a İktisat Fakültesi’ne kayıt yaptırdığında terkinde 13 öykülük edebiyat birikintisi vardır.

İstanbul’daki ilk zamanları edebiyat sohbetlerinin bolca yapıldığı yıllardır. Ancak Yaşar Kemal, Atıf Yılmaz’la tanıştırdı kendisi için farklı ve daha geniş bir kapının açıldığını görür: Sinema... Sinemaya edebiyattan gelen deneyimle senaryo yardımcısı olarak başlar, rejisi asistanlığı ile devam eden süreç oyunculukla bir anda tamama erer. Bu öyle bir durum ki, Yılmaz’ın görkemli sinema serüveni boyunca bu üçlü senaryo-oyuncu-yönetmen hali yaşamının değişik dönemlerinde bazen içeride bazen dışarıda, sinemasının gelişimi evrelerinde, bazen zorunlu bazen de sanatı gereği iç içe de geçer, birinin diğerine baskın olduğu evreler de olur. Ama Yılmaz Güney, sinemanın bu üç alanında başarılı olmuş ender sanatçılardan biri olarak tarihteki yerini alır.

Agâh Özgüç, “Bütün Filmleriyle Yılmaz Güney” adlı kitabının giriş bölümünde bu konuyu daha ayrıntılı ve genişçe irdeler. Oradan küçük bir alıntıyla “**Yılmaz Güney’in sinema yaşamını, sırasıyla ‘senaryosunu yazdığı’, ‘oyuncululuğunu yaptığı’, ‘senaryosunu yazıp oynadığı’ ve ‘senaryosunu, oyuncululuğunu, yönetmenliğini tümüyle üstlendiği’ filmler olmak üzere dört bölümde toplayabiliriz. Bu genel dökümden, ne fazla ne eksik, tam 111 Yılmaz Güney filmi çıkar ortaya**”,⁴ dediğinde, gerisini bu başlıklar altında filmlerinin kategorik dökümünü sıralamayla getirir.

Yılmaz Güney’in sinemada kendine yer yapmaya çalıştığı yıllar Ayhan Işık’lı, Göksel Arsoy’lu, Ediz Hun’lu yıllardır. ‘Yakışıklı, salon erkeği tipine doymuş toplum, onu, mazlumun yanında olan fedakâr tavrından da etkilenerek kendine yakın bulur. Ezilen, itilen ancak gerektiğinde başkaldıran; isyanına karşı gerektiğinde acı çekmesini bilen, sahip olduklarını feda edebilecek bu ‘çirkin’ adamı çok sever. O zamanlar kolayından unvan dağıtmayan halk, ona “Çirkin

⁴ Agâh Özgüç, *Bütün Filmleriyle Yılmaz Güney*, Agora Kitaplığı, sayfa 1.

Kral'ı uygun görerek', sinemada yeni bir döneminin başladığının işaretlerini verir. 1964'de 10, 1965'te 21, 1966'da 13 filmde oynamak gibi, her bir filminin 6-8 milyon seyirci tarafından izlenmesi gibi rekor sayılabilecek rakamlara ulaşır.

Yılmaz Güney, 1966'da çekilen '**Hudutların Kanunu**'na kadar yukarıda sıralanan içeriklere uygun, en yakışan tabirle "vurdulu-kırdılı" filmlere imza atar. Milyonların sevgisini kazanır, onların gönüllerinde taht kurarken, Türkiye'nin toplumsal, siyasal gelişmelerini de yakından takip eder. Bir yandan edebiyat çevreleriyle Onat Kutlar, Yaşar Kemal, Tuncel Kurtiz'le ilişkileri devam ederken, bir yandan da Türk ve Kürt siyasal çevrelerle yakın ilişkiler kurma ve geliştirme gayreti içindedir.

1960'lı 70'li yıllar Yılmaz Güney kültürünün tartışmasız olduğu, Bütün Türk ve Kürt coğrafyasını sardığı yıllardır. Onunla tanışan ya da filmlerini izleyen her insanın, belki de en çok Kürtlerin bir şekliyle kendisiyle anısı ya da anıları oluşmuştur. Bu bazen filmlerinden kendisine yakıştırdığı bir tip, bir replik ya da bir görüntü, bazen de bir imajdır. 'O, artık bütün 'çirkinliğiyle' odalarımızın duvarlarında, kasaba otobüslerinin camlarında, dükkânların vitrinlerinde, yanı başımızdaki vefalı bir dostumuz, kartpostallarıyla yazışmalarımızın muhalif dilidir. Canımız her acıtıldığında isyanımıza ortak edeceğimiz en yakın arkadaşımız... Kasaba sinemalarının afiş panolarına boynu büküklerin kendi yazgılarına Yılmaz'ı ortak edip saatlerce boyunlarını bükerek başlarını Yılmaz'ın başına yasladıklarını bilir. Saçların onunki gibi kesildiği berberler... Filmlerini izlerken "Dikkatli ol, arkandalar!" diyen sevenleri, onu arkadan kollayanların nefesini kendileri de daha uzun yıllar hisseder...'

Bu yıllara siyasal bir bakış:

Cumhuriyet tarihi Kürtlerin asimilasyonu, yok sayılması ve inkârı tarihi olarak da okunabilir. Kürtlerin Türk sayılması, Kürtçe konuşma yasağı, Kürt gelenek, görenek, kültürünün bir şekilde Türk gelenek, görenek ve kültürü sayılması, Kürt masallarının, şarkılarının Türkçeleştirilerek içlerinin boşaltılması Cumhuriyet tarihi boyunca ola gelen bir olgu oldu. Bir halk için kendisi olamama ağır bir ezayken, kendisine ait olanların sahiplenilmesi bu ezayı daha da katmerleştirdi. Kuzey Kürtleri bugüne kadar böyle bir ezanın içinde yaşadı. Kürt Edebiyatı ve Sinemasını doğallığıyla oluşturamadıkları gibi, Türk Edebiyatına, Sinemasına da "kendileri" olarak yansıyamadılar. Kürtler adab-ı muâşeretten bihaber kaba-saba, bozuk Türkçe konuşan, ilkel, şehirlerde artık işleri yapan kapıcı, hamal, inşaat işçisi ya da eşkıya tarzı zorba kişiler ve tipler olarak yansıtıldılar. Kürtlerin güzel, makul yanları ise çoktan Türkçenin içine hapsedilip sahiplenilmişti bile.

Böyle ağır bir tablonun içinde Türk Edebiyatının Sinemasının içinde Kürtlere ait öğeleri bulup çıkarmak, iki şekliyle önemliydi. Bir kere bunlara bakarak tahribatin ne kadar büyük olduğu, Kürtlerin kültürünün ve değerlerinin ne kadar büyük bir asimilasyon ve imha ile karşı karşıya kaldığı görülebilir; ikincisi Türk Edebiyat ve Sinemasına yansıyan Kürt öğelerin bu yapıtlar içinden cımbızla çekip alınmasıyla Kürt sanatının kendisini nasıl koruduğu ve inşa ederken mücadelesinin zorluğu ve büyüklüğü anlaşılabilir.

Türkiye'deki siyasal mücadeleyle paralel, edebiyata ve sinemaya toplumsal gerçekçiliğin yansımalarıyla birlikte Kürtler de ilkel, görgüsüz tipler olmaktan bir nebze çıkarak hiç değilse belli oranlarda kendileri olarak yansımaya başladılar. Rohat Alakom'un *Türk Edebiyatında Kürtler*'i ile Müslüm Yücel'in *Türk Sinemasında Kürtler*'i çalışmalarını bir-iki paragraftır yazmaya çalıştığım kapsamda, Cumhuriyet'in Kürtlere bakışı ve Kürtlerin kendilerini var etme mücadelesi kapsamında okumak önemli.

Yılmaz Güney Sineması'nda Kürtler:

Kürtler, Yılmaz Güney Sinemasına ilk olarak **'Koçero' (Dağların Taçsız Kralı-1964)** filmiyle girdiler. Mehmet İhsan Kilit veya namı adıyla Koçero, Siirt bölgesinde yaşayan Türkçe bilmez "zenginden alıp fakire veren" halkın sevdiği bir eşkiyadır. Konusunu gerçek olaylardan uyarlayarak alan filmde, Koçero, ağanın adamları tarafından oyuna getirilerek bir soygun sırasında jandarmalara vurdurulur. Konu ve son tipik bir Yılmaz Güney klasiğidir.

'Koçero'(1964), 'Davudo'(1965) ile başlayan Kürt temalı, Kürt coğrafyalı filmler **'Hudutların Kanunu'(1966), 'Kızıl Irmak Kara Koyun'(1967), 'Seyit Han'(Toprağın Gelini-1968)** gibi filmlerle sürerken Yılmaz Güney Sineması'nın yeni bir dönemine işaret olabilecek bir sürecin başladığını da gösterir. **'Kızıl Irmak Kara Koyun'** filmindeki Karakoyun bölümünde anlatılan öykü **"Cembeliye Kurê Mirê Hekari"** adlı strandan alınır. Bu son filmleriyle Yılmaz Güney, gelecekteki sinemasının ipuçlarını da vermeye başlar. **'Seyit Han'**da Yılmaz Güney'in sevgilisinin adı Kejê'dir. Burada o dönemin sansür anlayışı ve içinde Kürt öğeler bulunan filmlerin zorluklarını anlatabilmek için Müslüm Yücel'e başvurmakta yarar var:

" 'Seyit Han'da Güney başka bir Kürt öyküsüne uzanır. Filmin bir yanında kan davası, diğer yanında büyük bir aşk vardır. Film sansür kurulu tarafından 'Kürtçe adlar kullanıldığından dolayı' engellenmiştir. Güney, film sırasında askerliğini yapmaktadır. Filmle ilgili gelişmeleri prodüktörü Abdurrahman Keskiner sürdürmektedir. Sansür kurulu Kejê ismini sakıncalı bulmuştur. Gerekçe olarak da Türkçede böyle bir ismin

olmaması gösterilmiştir. Film 15 Haziran 1968'de Locarno, 15 Eylül'de Mannheim Film Şenliği'ne davetlidir. Bunun üzerine Keskiner, Kejê'nin adını ve sansür kurulunun tepki gösterdiği sakıncalı bölümü çıkartıp, tekrar sansüre gönderilmiştir. Bu sefer kurul filmde oynayan kişilerin kılık kıyafetini sorun etmiştir. Keskiner bu sefer de Danıştay'a başvurmuş, Kejê adının "Güneydoğu köylerinde yaygın" olduğunu ifade etmiştir."⁵

'Umut'a gelmeden önce yine Kürt motiflerle bezenmiş, bir eşkıyalık filmi olan 'Aç Kurtlar'(1969) filmini bu kez askerdeyken çeker. 'Umut'(1970) ise Türkiye Sineması için bir başyapıt, Dünya Sineması'nın bir dipnotu olarak tarihe geçer. Sinemada gerçekçilik bir tokat gibi seyircinin suratında patlar. Çukurova'ya göçmüş yoksul Kürtlerin umudun peşindeki umutsuzlukları o kadar hakiki ve sinematografik işlenir ki, 'Umut' çekildiği günden bu güne tüm zamanların en iyi filmleri arasında en ön sırada her zaman yerini almaya devam eder. 'Umut'un bütün bu başarısına karşın sansür kurulu tarafından O yıl Cannes'da yarışmasına engel olunur. Bir sonraki yıl yarışma dışı gösterilir ve oldukça büyük ilgi görür.

'Ağıt'(1971), saçlarının kesimi, beyaz donları ve şemsiyeleri ile jandarmadan kaçan Çobanoğlu ve dört Zaza Kürdün hüznünlü hikâyelerini beyaz perdeye yansıtan bir film olarak Yılmaz Güney filmografisindeki yerini alırken, bu günlerde Türkiye zorlu bir dönemce daha girer. 12 Mart Askeri Darbesinin olduğu yıllardır. Bir süre sonra Yılmaz Güney de tutuklanır. Ve Yılmaz için 1981'e kadar (1974 Genel Af'tan sonraki dört ay hariç) sürecek olan uzun hapislik yılları da başlar.

Burada bir parantez açmakta yarar var: Yılmaz Güney'in hayat hikâyesi, yazdıkları, filmleri bizlere başka türlü bir okuma imkânı daha verir. O cezaevlerini, ceza çekilen bir yer olmaktan çıkarıp, bir imkâna, bir okula, aklını temize çektiği bir mekâna ve sürece çevirir. Cezaevlerinde geçirdiği on iki yılda okuyamadığı kitapları okur, romanlar, senaryolar yazar, dergi çıkarır, içeriden filmler yönetir. Hapiste geçirilen 12 yıl onun için kayıp yıllar değil, bir üretim sürecidir. Böyle olduğunun izlerine yazdıklarında, filmlerinde, mektuplarında, röportajlarında rastlamak da mümkündür. Üstelik "istesem kaçabilirim" kabilinden cümleleri her fırsatta söylediğinde samimi olduğunu da biliriz.

Deyip, parantezi kapattıktan sonra, 1974'te Genel Af'la birlikte Yılmaz Güney de dışarıdadır. Çıkar çıkmaz Çukurova'ya çalışmak için gelen Kürt tarım işçileri etrafında bir kan davasını konu alan 'Endişe'(1974) filminin

⁵ Müslüm Yücel, *Türk Sinemasında Kürtler*, Agora Kitaplığı, sayfa 150.

hazırlıklarına başlar. Daha filmin çekimlerinin başındayken malum Yumurtalık olayı meydana gelir ve cinayet nedeniyle yeniden cezaevine girer.

İçeride kendisinin başyapıtları olan **'Sürü'(1978)** ve **'Yol'(1981)** filmlerini çeker. **'Sürü'** ve **'Yol'** Yılmaz Güney'in Kürtleri en belirgin işlediği iki filmidir. Muşlu dayılarının yaşamışlıklarının da karıştığı **'Sürü'**de tarımda traktörün kullanılmasıyla çözülmeye başlayan aşiret ilişkileri ve bu çözümlüğün aşiret ilişkilerine yansımaları anlatılır.

'Yol'da ise cezaevinden izinli olarak çıkan 6 mahkûmun nezdinde Bir Türkiye manzarası sunar. Bu öykülerde daha çok Yılmaz Güney'in en iyi bildiği karakterler, Kürtler anlatılır: Seyit Ali, Mehmet Salih, Ömer, Mevlüt, Süleyman ve Yusuf... Bu mahkûmlar içerdedirler ama izin için çıktıkları dışarıda başka bir cezaevine dönmüştür.

Yılmaz Güney, 1981 yılında kendisi de **'Yol'**daki gibi çıktığı bir izinden bir daha cezaevine dönmek üzere firar edip Fransa'ya kaçar. Cinayetten aldığı cezayla beraber, cezaevinde devam ettiği siyasi faaliyetlerinden ve yazılarından ötürü hakkında 100 yılı aşan cezalar istenir. O Yıllar, Türkiye'nin, en çok da Kürtlerin 12 Eylül gibi bir buldozerin altında ezim ezim ezildiği, tıpkı filmde olduğu gibi bütün bir coğrafyanın cezaevine döndüğü işkencenin, kayıpların, cezaevlerinin, sürgünlerin, ölümlerin devlet için meşru bir görev olduğu yıllardır.

Yılmaz Güney Fransa'ya kaçışında sonra **'Yol'** filmin montajını yeniden yapar. Filmde Kürtçe ezgiler kullanır. Karakterlerinden Ömer köyüne gitmek için Birecik Köprüsü'ne geldiğinde perdeye yansıyan **'Kürdistan'** ibaresi, sinema ve siyaset çevrelerinde büyük tartışmalara da neden olur. Önemli miktarda Türk sinemacısı ve siyasetçisi durumdan memnuniyetsizliğini dile getirir, devlet, bunu da dâhil ederek Yılmaz'ı vatandaşlıktan çıkarmanın argümanlarını çoktan oluşturmuştur. Kürt cenahta, aksine, Yılmaz Güney'in sinemasında kendilerini yine kendileri olarak görünür kılmaları, sorunlarını beyaz perdeye yansıtması büyük memnurluk yaratır. Yılmaz Güney'in özgünlüğü de burada yatar. Bütün bir sinemasını eşyaya adını koymak üzere inşa etmek istemiş, Türkiye'deki yasak ve sansürcü zihniyet buna izin vermemiş, her zaman önünde bir 'duvar' gibi durmuştur.

1982'te Cannes'da **'Yol'**, Costa Gavras'ın **'The Missing'** filmi ile beraber Altın Palmiye'yi aldığıda sanatının büyüklüğünün dünyaca altı çizilirken kendisini **'Bir Kürt rejisör ve sanatçısıyım'** diye tanıtmaları ve bundan onur duymaları asıl bunun için değerlidir.

Yılmaz Güney'in sinemasına dair:

Mehmet Aktaş, “Yılmaz Güney gerçekçi olduğu kadar, şiirsel bir sinema diline de sahipti. Güney, en önemli filmlerinde Kürtlerin yaşamını, geleneklerini, ezilmişliğini, çaresizliğini anlatır. Sınır, kaçakçılık, mayınlı topraklar, acımasız doğa ile mücadele, yoksulluk imgelerini filmlerinde sıkça işledi. O filmleriyle Kürt halkının durumunu dünyaya adeta rapor ediyordu.”⁶ diyerek, esasında sinemasının kodlarına işaret etmek ister gibidir.

Neden Kürtçe film yapmadığı sorulduğunda, Yılmaz Güney'in “Çünkü Kürt dili Türkiye’de yasak. Eğer, yasak olmasaydı ‘Sürü’ ve ‘Yol’u Kürtçe çekerdim” diye cevaplamaı ise manidardır. Yine, hayatının sonlarına doğru Kürtleri anlatan birçok film projesinin yanı sıra öldürülen, Irak Kürdistan Demokrat Partisi Genel Sekreteri Abdurrahman Kasımlı ile üzerinde çalıştıkları ve mesafe aldıkları Kürdistan dağlarında çekilecek tarihsel destansı Kürt filmi projesinin varlığı da... Yine, birçok sinemacının olduğu gibi, sinemaya meraklı değişik parçalardaki Kürt gençlerinin kendilerine Yılmaz Güney’i örnek almaları da...

Burada Yılmaz Güney'in sinemasında iki noktanın daha altını çizerek ilerlemede yarar var:

Birincisi, Yılmaz Güney'in filmlerinde Kürtleri bu kadar iyi anlatmasının veya filmlerinden en çok Kürtlerin kendine pay çıkarmasının nedenlerine ilişkin olandır. Bir insan veya bir sanatçı en iyi neyi anlatabilir ki!... Yılmaz Güney filmlerinde en iyi bildiği şeyi, bildiği coğrafyayı ve bu coğrafyanın insanlarını, onların dramlarını anlatma yolunu seçti. Kürtler, onların yaşayışı, gelenekleri, acıları, ağrıları, yoksulluk ve yoksunlukları Yılmaz'ın anasından babasından bildiği gerçeklerdi. Filmlerinde bu gerçekleri samimiyet ve sıcaklıkla anlatmayı başardı.

İkincisi, Yılmaz Güney Sinemasında vücut bulan “yeni politik sinema” söylemiydi. Bu konuda Ulus Baker'in çok önemli iki makalesi “**Yılmaz Güney Sinemasının Bir Özelliği Üstüne**”, “**Şok ve Beyin: Yılmaz Güney Sineması Üzerine**” bize ufuk sunacaktır:

Baker'in bu yazılarından birinden birazcık uzun bir alıntıyla,

⁶ *Esmer Popüler Kültür Dergisi*, Sinema Özel Sayısı, Yıl 2007, Sayı 31, Mehmet Aktaş, Kürt Sineması: Artık Bir Gerçek.

“Güney’in sinemasını Güney, Rocha ile birlikte yeni bir "dalın" kurucusuydu: buna modern politik sinema veya daha keskin bir terminolojiyle "ajitasyon sineması" adını verebiliriz. Ama bu, daha derinden bakıldığında, Üçüncü Dünya insanının daha kolay görebileceği evrensel bir politik gerçekliğin kendini ortaya koymasındır: günlük yaşamın her görünümünün, ailevi hayattan dışlanmışlığa, otobüs garında bilet alırken... jandarma tarafından üstünüz aranırken olduğu kadar sürünüzü şehre doğru gönderken --Kurban bayramına kadar... her şeyin, ama her şeyin tam tamına "politik" olduğuna dair bir bilinçtir bu... Batı toplumlarının aydınları politikanın böyle bir şey olduğunu pek ender olarak ayırd edebilmişlerdir: modern edebiyatta Kafka size aile makinasının hiç de "özel yaşamın" küçük, kirli, ufak tefek romanslardan ibaret olmayabileceğini, Devletin ve bürokrasinin o yüksek katını ta baştan bir düzen olarak benimsemiş olduğunu, öte yandan her bürokratik makinanın aileye, babaya ve onun sembollerine sürekli olarak bağlı bulunduğunu gösterecektir --"bir babanın oğluna verdiği her buyrukta binlerce ölüm hükmü saklıdır..." Batı düşüncesi, Marksizmin belli bir yorumu da dahil olmak üzere, özel hayat ile kamusal, politik hayat arasındaki ayrımı ayakta tutar, birinden ötekine geçişler yaşatır... Oysa biliyoruz ki orada bile, politik aygıtlarda temsil edilmeyen bir yığın mikropolitik unsur iş başındadır --özel hayat ve dayanışma, bir mafya ailesi... ama sonuçta her şey politiktir. Politika "Devlet" ve temsil işlerinden çok farklı bir alanda cereyan eder... Bunun Üçüncü Dünyada veya Gilles Deleuze'nün deyişiyle "azınlık edebiyatında" daha kolay görülebilir olması doğaldır.”⁷

alıntılıyıp, Yılmaz Güney’in Sinemasının önemine ışık tuttuğumuz gibi, Baker’in bakışıyla Brezilyalı yönetmen Rocha’yla birlikte “yeni politik sinemanın” kurucuları arasında olduğunu da görürüz.

Bir siyasetçi olarak Yılmaz Güney:

Yılmaz Güney’in liseli yıllardan itibaren sosyalist fikirlerden etkilendiği ve bu yüzden hapis yattığı, sürgünde yaşadığı bilinir. Siyasetle ilişkisinin zaman içinde sezgisel olmaktan çıkıp bilinçli bir tercihe dönüştüğü de. Yılmaz Güney, edebiyatçı, sinemacı kimliğinin yanı sıra politik mücadelenin içinde, aktif politika yapan, “**GÜNEY**” dergisi gibi, politik görüşleri ve politik sorunların çözümünü için önerileri olan önemli bir figür haline gelir.

Bu dergide ve çeşitli platformlarda sosyalist fikirlerinin yanı sıra Kürt sorunu ile ilgili görüşlerini de belirtir. “Kürdistan’ın Sömürge, kendisinin ezilen

⁷ Ulus Baker, *Şok ve Beyin: Yılmaz Güney Sineması Üzerine*, www.korotonomedya.net

ulusa mensup biri olduğu, Türkiye ve Kürdistanlı devrimcilerin, demokrat ve yurtseverlerin dış mücadele ile iç mücadeleyi birleştirebilirlerse başarılı olabilecekleri” yollu net fikirlere sahiptir.

“Benim düşündüğüm Kürdistan, Birleşik, Bağımsız, Demokratik Kürdistan’dır” noktası Güney’in mazlumun yanında yer almışlığından kaynaklı, adım adım biriktirdiklerinin bir sonucudur. Nedir biriktirdikleri dendiğinde:

Daha 1968’de,

“ Çukurova’da ‘Seyit Han’ filmini çekimlerini yapmak üzere geldiği bir dönemde olsa gerek, baba memleketi Siverek’e de uğrar. Silahlı, içkili, filmlerinden kalma görüntülerle dolu bir günün ardından Siverekli Kürt aydınların eleştirisi, öneri karışımı serzenişleri ile de karşılaşır. Kürt aydınlar, kendisinden siyasal bilincine paralel neden Kürtlerin sorunlarını yansıtan filmler yapmadığını, Kürt aydın çevrelerle ilişkiye geçmediklerini sorarlar. Yılmaz, aslında bu serzenişleri haklı bulduğunu kendisinin tam da filmlerinde bu sorunları anlatmak istediğini, Kürt aydınlarla yakınlaşmak istediğini söyler, İstanbul’da okuyan gençlerin kendisine uğramalarını, ilişkilerinin devam etmesi gerektiğini anlatır. Bu Kürt gençlerden bir ikisi İstanbul’da Yılmaz’a uğrarlar. Yılmaz evde yoktur, settedir ama annesi gençleri Kürtçe ve güler yüzle karşılar. Daha sonraki dönemde Yılmaz Güney, İstanbul’da Siverek Derneği’nin başkanlığına getirilir. Siverek Derneği, o dönemde Yurtsever Kürt gençlerinin kurduğu, Kürdi bir dernektir.”⁸

diyen o dönemde İstanbul Hukuk Fakültesi’nde öğrenci olan Ali İhsan Parlak ağabeyimizin anlatım ve tanıklığı;

Yine, “Yılmaz Güney, hayatının her döneminde Kürt aydınlarına ve Kürt hareketlerinden insanlara hep yakın oldu. Bunlardan birisi de Necmettin Büyükkaya idi. Büyükkaya ile tanışıklığı İstanbul DDKO’ya kadar uzar. Burada DDKO’ya parasal yardımlarda bulunduğu bilinir. Yine Necmettin’in kendisi ile ilişkilerinin sonraki yıllarda, Necmettin Büyükkaya’nın Türkiye’de arandığı 1980’li yıllara gelinceye kadar da devam ettiği”⁹ ne dair Mahmut Baksî’nin **“Kürt Gözüyle Yılmaz Güney”** adlı kitabında bu ve buna benzer Yılmaz Güney’in Kürt kimliği ve bunu sahiplenmesi ile ilgili onlarca anekdot.

Avukat Hikmet Bozçalı’nın,

⁸ Ali İhsan Parlak anlatımı.

⁹ Mahmut Baksî, *Kürt Gözüyle Yılmaz Güney*, ZÊL Yayınları, “Sazıcı Ömer” yazısı, sayfa 33-37.

“DDKO’nun yönetim kurulu başkanıyken derneğimizin üyelerinden Celal Karahan vasıtasıyla Yılmaz Güney ile tanıştık. Yılmaz Güney’in İstanbul DDKO’ya büyük katkıları oldu. Özellikle çevresindeki iş adamlarından ve kabadayı kesiminden DDKO’ya parasal yardımlar yapılmasını sağladı. Yılmaz Güney vasıtasıyla kabadayılardan Dünder Kılıç, Kürt İdris ve Barut Mehmet ile tanıştık. Yılmaz Güney’in çevirmiş olduğu Umut filmi yasaklanmıştı. İstanbul Kumkapı’da bulunan Kadırga Yurdu’nda Umut filmi gösterildi, gösterimin geliri İstanbul DDKO’ya bırakıldı. Filmin sonunda Yılmaz Güney ve iki tane İtalyan artist seyircilerin önüne çıktılar. Film izleyenler Yılmaz Güney’e filmin eleştirisini içeren sorular sordular. Bir saat kadar sorulara Yılmaz Güney cevap verdi. Bu sırada Yılmaz Güney’e Siverekli bir arkadaş “senin aslın ne” diye sordu. Yılmaz Güney ise “Babam Siverekli Zaza, annem ise Muşlu Kurmanctır” diye cevapladı. Bu cevabı duyan Siverekli arkadaşlar Güney’e tezahürat ve sevinç gösterilerinde bulundular.”¹⁰ anlatımı,

Sıraladığımız DDKO-Yılmaz ilişkisinin başka bir yakın tanıklığı, O günlerde Yılmaz’ın hem hemşerisi hem de onun gibi İktisat Fakülteli olmanın ayrıcalığını yaşayan genç bir DDKO’lu arkadaşının, Mehmet Vural’ın

“1970’lerde Yılmaz’ın DDKO ilişkileri oldukça yoğunlu. Bu yoğunluk parasal, düşünsel olduğu kadar dostluk-arkadaşlık boyutlarıyla da sürüyordu. Misal, Necmettin Büyükkaya ile Cemile’nin nişanından sonra davetli olan bizleri evine götürerek şampanya patlatacak kadar bize yakın ve dosttu. Kadırga Öğrenci Yurdunda DDKO yararına ‘Umut’ filminin gösteriminden sonra MHP’liler kendisini tehdit etmeye başladığında O’nu DDKO korudu. 12 Mart’tan sonra da O bizi... 1971’in Şubat’ından Nisan’ına kadar iki aylık bir süre Mehmet Tüysüz’le evinde misafir olduk. Aranmaya başladığımız bir dönemdi. Sonraki süreç onun ve diğer Kürt aydınlarının hapisli, sürgünlü, kaçarak, saklanarak geçirdiği zorlu yıllardı. Doğal olarak ilişkilerimizde kopukluklar oldu. Ama Necmettin’in ilişkilerinin sonraki yıllara hatta 12 Eylül’e kadar da devam ettiğini biliyorum.”¹¹ tırnak içine alınabilecek sözleri,

Yılmaz Güney’in Yurt dışına çıktıktan sonra, Enstitülü yıllarda, Başta **Kendal Nezan** olmak üzere **Cigerxwîn, Hejar, Tewfik Wehbi, Qanatê Kurdo, Nûrettin Zaza, İsmet Şerîf Vanli, Osman Sebrî, Ordîanê Celîl, Remzî Bûcak**’ın öncülük ettiği Paris Kürt Enstitüsü’nün kurucuları arasına katılması, ölünceye kadar da yönetim kurulu üyesi kalması, Paris’teki yabancı gazeteci, sanatçı ve temsilcilerle görüşmelerini özellikle Kürt Enstitüsü’nde yapması,

¹⁰ Hikmet Bozçalı, *DDKO’lu Siyasi Serüvenim*, Kovara Bîr, sayı 5, Havîn-Payîz 2006.

Yine enstitüleri günlerde yapılan şenlik ve Newroz kutlamalarında Kürdistanlı bir devrimci olarak yaptığı konuşmalarından, Örneğin, “Kürt sorunu, bildiğiniz gibi, bir kültürel baskı sorunu değildir. Kürt sorunu, bir bütün olarak bağımsızlık ve özgürlük sorunudur.”¹¹ ya da “Bir köle olarak yaşamaktansa bir özgürlük savaşçısı olarak ölmek daha iyidir. Yaşasın bağımsız, Birleşik, Demokratik Kürdistan... Yaşasın Kürt-Türk, Acem ve Arap Halklarının Kardeşliği ve Dayanışması... Yaşasın Kürt Enstitüsü...”¹² deyişi,

Hastalığının ilerlediği, hayatının sonlanacağını hissettiği anda cenazesinin “ebedi evim” dediği enstitüden kalkmasını istediği vasiyeti ve bu vasiyet gereği, Kürt Enstitüsü’ndeki törenin ardından dünyanın çeşitli yerlerinden gelmiş binlerce seveni ve özellikle Kürtlerin omuzlarında ebediyete uğurlanması;

O hayatı bir ders, bir öneri olsun diye yaşamadı ama hayatı kadar ölümünden de alınabilecek deneyimdir dersek sanırım eksik kalır ama fazla olmaz.

Sona dair:

Biz yazı boyunca Yılmaz Güney toplamı içinden projektörlerimizi onun insanlığı, sanatı ve siyaseti içindeki Kürt yanına çevirdik. Çünkü bu yanı görmezden gelinen, burun bükülen, ihmal edilen ve en çok da korkulan yanıydı. Dünya çapındaki bir sanatçının en son olması gereken yanı onun Kürt yanıydı. Çünkü resmi söylemde Kürt yoktu. Yılmaz, kendi bilincine vardığı ilk andan itibaren kimliğini sahiplendiği gibi, onun sanatını ve siyasetini yaparak Kürtlerin görünür kılınmasında çok önemli katkılarda bulundu.

Bu vurgulamadan sonra O’nun sanatçı, siyasetçi kimliğinin yanı sıra daha başka yanlarını da sırtında kendine has özel bir zarafetle taşıyan, çelişkilerle dolu, karizmatik birisi olduğu söylenebilir. “Bu yanlarıyla da çok tartışıldı, çok konuşuldu. Kimi kabadayı dedi, kimi entelektüel. Onun için en güzel sözleri bundan yıllar önce 1986 yılında, Murat Belge söyledi: "Hem savaşçı, hem derviş". Tartışılan yanları olmadan, zaten kendisi de Yılmaz Güney olamazdı. Onu kusurlarından bağımsız düşünemezsiniz. Eğer o, bugün 116* filme oyuncu, yönetmen ve senarist olarak katkı sağladı ve 35’in üzerinde yerli ve yabancı ödül aldıysa, senaryolar, kitaplar yazdıysa, ancak böyle olabildiği için yapabildi. Kusurları, kocaman Yılmaz Güney adının altını çizen birer tat olarak kaldı.

¹¹ Mahmut Baksî, *Kürt Gözüyle Yılmaz Güney*, ZÊL Yayınları, “Kürt Sorunu Bir Bağımsızlık ve Özgürlük Sorunudur” yazısı, sayfa 80.

¹² Mahmut Baksî, *Kürt Gözüyle Yılmaz Güney*, ZÊL Yayınları, “Newroz” yazısı, sayfa 84.

Yılmaz Güney'e kabadayı, Dostoyevski'ye kumarbaz, Nazım'a çapkın demek onları sanatlarından ne kadar uzaklaştırır ki? Kaldı ki, Yılmaz Güney ölür ne hayatı kalır ne de hayatının özel oluşu. Kalan onun filmleri ve yarattıklarıdır.”¹³

Mazlumların Kral'ı, “Çirkin Kral” Yılmaz Güney, şimdi 1871 Paris Komüncülerini kurşuna dizildiği yerden alan Kahramanlar Mezarlığı Pere Lachez'de arkasında bıraktıklarının onuruyla Oskar Wilde'lar, Yves Montand'lar, Simone Signoret'lerle beraber yatıyor. Ahmet Kaya'yı da yanına alarak...

Ocak, 2009

Yaralanılan Kaynaklar

- 1 Yılmaz Güney Hazinesi, M. Şeyhmus Güzel, Pêri Yayınları
- 2 Kürt Gözüyle Yılmaz Güney, Mahmut Baksı, ZÊL Yayınları
- 3 İnsan, Militan ve Sanatçı Yılmaz Güney, Yılmaz Güney, Güney Film Yayınları, Belge Dizisi
- 4 Bütün Filmleriyle Yılmaz Güney, Ağâh Özgüç, Agora Kitaplığı
- 5 Türk Sinemasında Kürtler, Müslüm Yücel, Agora Kitaplığı
- 6 Deniz Gezmiş'ten Yaşar Kemal'e PORTRELER, Oral Çalışlar, Çağdaş Yayınları
- 7 Esmer Popüler Kültür Dergisi, Sinema Özel Sayısı, Yıl 2007, Sayı 31
- 8 Yılmaz Güney Sinemasının Bir Özelliği Üstüne, Ulus Baker, Makale, www.korotonomedia.net
- 9 Şok ve Beyin: Yılmaz Güney Sineması Üzerine, Ulus Baker, Makale, www.korotonomedia.net
- 10 En Güzel Gülen, En Güzel Ağlayan Adam, Kemal Yıldızhan, Radikal 2, 17.04.2005
- 11 Ali İhsan Parlak Anlatımı
- 12 Mehmet Vural Anlatımı

Kovara Bir Dergisi'nde yayınlanmıştır.

www.gelawej.net 2006

Yazışma Adresi: info@gelawej.net

*Yılmaz Güney'in filmlerinin sayısı değişik kaynaklarda 111, 114, 116 olarak geçiyor.

¹³ Kemal Yıldızhan, *En Güzel Gülen, En Güzel Ağlayan Adam*, Radikal 2, 17.04.2005.